

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Az önkéntesség lélektani aspektusainak empirikus
vizsgálatai**

A jelölt neve: Dorner László

Témavezető: Dr. Habil. Pék Győző
egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2020

1. Az értekezés célkitűzése és felépítése

Értekezésem elsődleges célja, hogy rendszerbe ágyazva mutassa be az önkéntesség, mint jelentős társadalmi hasznossággal bíró proszociális aktivitás lélektani vonatkozásaival összefüggő korábbi nemzetközi és hazai kutatási eredményeket, illetve az ezekből következő újabb vizsgálati lehetőségeket. Továbbá célom az elmúlt években született saját empirikus kutatási eredményeim bemutatása, majd illesztése a nemzetközi trendekhez. Végül célom a további hazai kutatási lehetőségek, irányok felvázolása.

Az értekezés a szakirodalmi áttekintés fejezeteiben kitér a segítségnyújtásra hatást gyakorló tényezőkre (proszociális tendenciák megjelenése kora gyermekkorban, civil elköteleződés, adományozás és segítő magatartásformák felnőttkorban), főbb magyarázó elméleteire és az érzelmi háttérre (kívülállók apátiája, felelősségmegosztás elve, hála, együttérzés, megbocsátás tudatos jelenlét stb). Ezt követően ismerteti az altruizmus és a proszociális viselkedés fogalmi elkülönítését, majd ismerteti az altruizmus kutatásának legfontosabb magyarázó elméleteit (rokonszelekción, reciprok altruizmus, negatívállapot-enyhítés modell, empátia-altruizmus hipotézis, kérkedés modell, költséges jelzés elmélet), kitérve a tiszta-nem tiszta altruizmus kérdéskörére, újabb kurrens elméleteket vázolva (warm-glow hipotézis, vonakodó altruizmus), és a segítségnyújtás háttérében álló egyéb konstrukciókat (morális felháborodás, együttérző harag) is bevonva a magyarázó elméletek közé. Ismertetem a viselkedéses közgazdaságtani keret megjelenését az altruizmus kutatása kapcsán. Ezt követően áttekintem az önkéntesség fogalmának, jellemzőinek ismertetésére, melyben a lélektani fókusz fokozatosan egyre nagyobb teret nyer (szociokulturális tényezők, személyiség-háttér, motivációk, biopszichoszociális háttér). Végül önálló fejezetet szántam az önkéntes véradás lélektani aspektusainak bemutatására, beleértve a véradás iránti megközelítő, és elkerülő motívumok jelentőségét is (proszociális érték-motiváció, morális és társadalmi felelősségvállalás, egoorientált szükségletek). Végül pedig a négy empirikus kutatás ismertetése, az azokból levonható következtetések levonása, majd a további kutatási irányok megfogalmazása alkotja a disszertáció utolsó harmadát.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. Az önkéntesség fogalma, típusai

Penner (2002) megfogalmazása szerint az önkéntesség hosszú távú, tervezett proszociális viselkedés, mely különösen idegenek segítésére irányul, és egyben a társadalmi részvétel egy formájának is tekinthető. Fontos jellemzője, hogy közvetlen anyagi haszonnal nem jár annak

végzője számára, és az önkéntes nem helyettesíti a fizetett munkaerőt. Saját elhatározáson alapul, semmiféle külső kényszerítő hatás nem érvényesülhet az elkezdésében (Czike és F. Tóth, 2007). Az önkéntesség lényege a szociális magatartás, vagyis nem valamiféle reakcióról, beállítódási állandóságról vagy szokásról van benne szó, hanem az önkéntes tevékenység egy bizonyos társadalmi térben való döntés alapján történik, személyes vállalás, értékek dominálják, célokat szolgál, amelyek mögött csoportkapcsolatok, társas hatások, identitáselemek rejlenek. Fontos hozzájárulást jelent a társas kohézió fenntartásához (Snyder és Omoto, 2008). A többi proszociális viselkedéstől (pl. megosztás, adományozás) abban különbözik, hogy olyan személyes erőforrások ráfordításától függ, mint például idő, energia és fizikai erő (Bekkers, Konrath és Smith, 2016). Emellett az önkéntes tevékenységek egyes klienscsoportok esetében fokozott érzelmi megterhelést jelenthetnek (pl. hospice, áldozatok, bántalmazott személyek segítése, telefonos segélyszolgálat, jogi vagy pszichológiai tanácsadás rászorulóknak).

Az önkéntesség lehet **formális**, amikor egy szervezeten vagy egyesületen keresztül valósul meg az önkéntesség, vagy **informális**, amikor a hivatalos szervezetek keretein kívül, például otthon, szomszédságban, baráti kapcsolat keretein belül valósul meg a segítség, anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Az önkéntesség a részvétel gyakorisága és intenzitása alapján egy meglehetősen heterogén tevékenység, melyben az eseti önkéntesektől a hosszú távú önkéntesekig terjed a kontinuum (Hustinx, Haski-Leventhal és Handy, 2008), de mind a hosszú távú önkénteseket alkalmazó, mind a főleg (mega)eseményeken számos alkalmi önkéntest alkalmazó szervezetek számára fontos, hogy a számukra megfelelő önkénteseket találják meg, miközben az önkéntesek számára is jutalmazó jellegű az aktivitás végzése (Bartal és Kmetty, 2011)

Az önkéntesség számos különböző oldalról vizsgálható: irányulhat a saját csoport (ingroup) vagy egy másik csoport (outgroup) megsegítésére is, az önkéntes végezhet intellektuális és praktikus jellegű feladatokat egyaránt, vallásos és nem vallásos csoportok segítségével, különbséget tehetünk a különböző motivációval és intenzitással végzett önkéntes aktivitások között (Bekkers, Konrath és Smith, 2016). Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb, 2014-es felmérése¹ szerint a hazai (15-74 éves korú) lakosság 34 százaléka, 2 millió 557 ezer fő végzett valamilyen önkéntes tevékenységet a vizsgálatot megelőző 12 hónapban.

---

¹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentes.pdf>

2.2. A segítségnyújtás háttérében álló tényezők

A legkorábbi segítő magatartásformák már igen hamar megjelennek (vigasztalás, megosztás), így kijelenthetjük, hogy a segítőkészség legalábbis részben öröklött hajlam: „létezik egyfajta proszociális személyiség, amely kora gyermekkorban mutatkozik meg és a későbbiekben is konzisztensnek tűnik” (Eisenberg, Guthrie, Murphy, Shepard és Carlo, 1999: 1368). Természetesen a környezeti tényezők szerepe is jelentős: Brownell, Svetlova, Anderson, Nichols és Drummond (2013) kutatása például kiemelte, hogy azon szülők gyermekei, akiket szüleik a mesekönyvek olvasása közben arra biztatnak, hogy az érzelmeikről beszéljenek, felismerjék és megnevezzék azokat, már 18-30 hónapos koruk között szignifikánsan gyorsabban és gyakrabban segítenek társaiknak (pl. megosztás, instrumentális segítségnyújtás), mint ilyen szocializációs tapasztalatban nem részesülő társaik.

2.3. Az altruizmus fogalma és főbb magyarázó elméletei

Az altruizmus olyan proszociális cselekedeteket takar, melyeknél a személy semmilyen külső jutalmat nem vár cselekedete ellentételezéseként. Vagyis az altruizmus a cselekedet haszonélvezőjéről a cselekvőjére, a nyílt viselkedésről a rejtett szándéokra helyezi át a hangsúlyt. Így vannak olyan cselekedetek is, melyek proszociálisak ugyan, de nem altruisták (Dovidio, Piliavin, Schroeder és Penner, 2006). Az altruista cselekedetek háttérében belsővé vált (internalizált) társadalmi normákat is azonosíthatunk: a segítségnyújtás (pl. szociális felelősség, adakozás), igazságosság (pl. egyenlőség) és viszontcselekvés normáit (Vályi, 2008).

3. Az alkalmazott módszerek

Az önkéntesség kutatása számos tudományterület, diszciplína számára kiemelten fontos cél. Az elmúlt évtizedekben szociológiai (Czike és Kuti, 2006; Bartal, 2010; Bartal és Kmetty, 2011), pedagógiai (Fényes, 2014; Székely, 2014), szociálpolitikai (Czibere és Rácz, é.n.) tanulmányok egyaránt megjelentek a témával kapcsolatban hazánkban, miközben – a nemzetközi trendekkel ellentétben – a pszichológiai szempontú vizsgálata mindössze néhány cikkre korlátozódott (ld. pl. Pólya és Martos, 2012), és szisztematikus áttekintő tanulmányok publikálása sem történt meg ide vonatkozó kutatásaink előtt. Ezt a hiányt igyekeztünk pótolni jelen disszertáció megírásával, mely ugyan távolról sem teljes, ugyanakkor számos irányban további kutatásokat indukálhat a közeljövőben.

4. Az empirikus kutatások mintái, eszközei, eljárásai

Vizsgálatok	Minta	Eszközök
I. A serdülő-és ifjúsági önkéntesség motivációs és élményhátterének vizsgálata	N=43 fő (33 lány és 10 fiú, $M_{\text{életkor}}=17,9$) rendszeres önkéntességet végző személyek	Félig strukturált interjú
II. Önkéntes és nem önkéntes személyek összehasonlító személyiségvizsgálata	N=226 fő (113 fő önkéntes $M_{\text{életkor}}=41,15$; $SD=15,32$ és 113 fő nem önkéntes $M_{\text{életkor}}=40,69$; $SD=15,08$) nem, életkor és iskolai végzettség alapján illetve	Papír-ceruza alapú kérdőív
III. A véradás motivációs hátterének vizsgálata felsőoktatásban tanuló hallgatók mintáján	N=512 fő (262 véradó $M_{\text{életkor}}=24,05$; $SD=5,04$) és 250 nem véradó, $M_{\text{életkor}}=22,85$; $SD=4,29$), 116 férfi és 396 nő	Online kérdőív
IV. Az adományozással és megosztással kapcsolatos attitűdök vizsgálata: számít-e a véradó múlt?	N=1727 fő (nemzetközi minta), ebből 185 fő magyar (117 nő és 68 férfi) egyetemi hallgató ($M_{\text{életkor}}=20,58$; $SD=1,85$),	Karitatív diktátorjáték: 10 db 200 Ft érme elosztása saját maga, egy idegen és egy karitatív szervezet között, négy keretben (véletlen, fizetesként megélt, véradásért pénz, véradásért ajándék)

5. Az eredmények

A bemutatott hazai és nemzetközi kutatások alapján igyekeztünk bemutatni azt a vizsgálati keretet, melyben hazai mintán is érdemes a vizsgálatokat folytatni. A következőkben mind a négy elvégzett vizsgálat eredményeinek rövid bemutatására kitérünk.

5.1. A serdülő-és ifjúsági önkéntesség motivációs és élményhátterének vizsgálata

Célunk olyan serdülőkorú önkéntes személyek felkutatása volt, akik jóval az Iskolai Közösségi Szolgálat megjelenése előtt már önkéntes tevékenységeket végeztek valamely társadalmi szervezetnél. Így tisztán mérhetővé válhatott ugyanis az a motivációs háttér, ami az önkéntesség vállalása, majd a hosszú távú önkéntessé válás mögött meghúzódik. Ezen kívül pedig célunk volt az észlelt nehézségek, akadályok azonosítása is, valamint az észlelt pozitív (pl. személyiségváltozást generáló) hatások feltérképezése.

A félig strukturált interjúk eredményeként azt láthatjuk, hogy a mintánk több mint felének önkéntességről való tájékoztatásában szerepet kapott az iskola, a tanárok, önkéntes koordinátorok, továbbá a fogadó szervezettől érkező információk is gyakran nyitották meg az utat az önkéntesség felé. A barátok és a szülők orientáló szerepe ugyancsak jelentősnek mondható. A közvetlen döntésre jelentős hatást gyakoroltak a már aktív önkéntesek (ne feledjük, az önkéntesség referenciaszemélyek közvetítésével is „beléphet” a személy tevékenységrepertoárjába, különös tekintettel a kortársakra), főleg, ha erős meggyőzőerővel rendelkeznek (pl. egy szuggesztív előadás az önkéntességről), vagy közeli (pl. baráti, osztálytársi, családi) kapcsolatban állnak a személlyel. Már serdülőkorban is előfordul, hogy személyes érintettség (pl. hozzátartozó elvesztése) miatt kezdenek önkéntes tevékenységekbe. Abban, hogy milyen tevékenységeket végeznek az önkéntesek, meghatározó tényező a társadalmi szervezet által biztosított lehetőségrendszer, így tehát ennek a személy érdeklődési köréhez, motivációs hátteréhez illesztése kiemelkedően fontos feladat. Az első önkéntes tevékenységhez általában pozitív érzelmek kapcsolódnak, pl. öröm vagy elégedettség (pl. a fontosságérzet vagy a jól végzett munka miatt), melyek átlélése egyébként a hosszú távú önkéntessé válásnak is kulcstényezője. Ugyanakkor néha a tevékenység, amelyet végezni kell, ismeretlen, furcsa, akár kellemetlen is lehet. Az érzelemfeldolgozásban való folyamatos segítség a koordinátorok részéről, valamint a társas támogatottság érzése (pl. egy összeszokott, érzelmileg támogató közösséghez tartozás) ellensúlyozhatják ezen negatív érzéseket.

A hosszú távú önkéntessé válásban jelentős motivációs faktor, hogy a serdülő ezáltal kifejezheti proszociális értékrendjét, segítségnyújtásra irányuló hajlandósága tényleges tevékenységekben manifesztálódhat. A társas tényezők ebben az életkorban nagy jelentőséggel bírnak, az önkéntesség ugyanis gyakori interakciókra ad lehetőséget, mely a kapcsolatok elmélyülésének alapja. A nagy hatású élmények épp ezért katalizálják ezt a folyamatot. Az önkéntesség vonzereje továbbá, hogy a személy olyan dolgokkal gazdagodhat (tudás, képességek, más kultúrák megismerése) általa, melyeket más tevékenységek által nehezebben szerezhetne meg. Az önkéntesség általában hosszabb távon marad fenn, ha a személy jelentőségtelien élheti meg a végzett tevékenységeket, és kompetensnek élheti meg magát. Fontos eredmény, hogy – főleg az egészségügyi területen – gyakran szakmai gyakorlatnak, a későbbi munkavégzésre való ráhangolódásnak tekintik az önkéntességet, melyhez a tréningek általi képességfejlesztés sokat hozzátesz, és gyakran fontos számukra, hogy jutalmazó és jelentőségteli aktivitásban vehessenek részt. Azt, hogy mennyit tudnak önkénteskedni a személyek, elsősorban a rendelkezésükre álló szabadidő és az iskolai

feladatok mennyisége határozza meg, de a segítség időtartama és a jelenlevő önkéntesek száma és személye is meghatározó faktor. Kisebb mértékben bár, de a közlekedési lehetőségek és a fizikai-érzelmi állapot is hatást gyakorolnak.

Az önkéntesség észlelt hatásaira rátérve, a személyek leggyakrabban azt emelték ki, hogy segítőkészebbé, nyitottabbá, megértőbbé váltak, sokan új barátokra tettek szert, gyakran változott meg a világnézetük, néhányan céltudatosabbnak, figyelmesebbnek látják azóta magukat, páran a fizikai állapot javulását és a lelki terhelhetőség növekedését is észrevették magukon. Kisebb mértékben bár, de a felelősségvállalás és kitartás, valamint a karrierlehetőségek növekedése is megjelent. Számos jól megvalósított feladatvégzés (pl. sebkötözés) hatására gyakran változott pozitív irányba az énhatékonyság érzetük. Fontos hozadék lehet, hogy a személyek egy része saját bevallása szerint már jobban viseli a kudarcokat, és azt is, ha a kliensek visszautasítják őket. Ugyancsak fontos érzelmi katalizátornak tekinthetők a kliensektől érkező spontán reakciók, visszajelzések, az elégedettség, amit egy jól megoldott feladat okoz, a hasznosság érzése, a szabadidő hatékony strukturálása. Negatív érzelmeket a kliensek elutasító, néhol ellenséges magatartása, a váratlan vagy érzelmileg nehéz helyzetek, a feladatra való felkészültség hiánya, az alacsony eszközellátottság, az ellátottak rossz fizikai vagy lelki állapotának látványa okoz számukra. Nehéz megküzdeni azzal a ténnyel is, hogy nem tudnak mindenkin segíteni, hiába szeretnének.

5.2. Önkéntes és nem önkéntes személyek összehasonlító személyiségvizsgálata

Az önkéntesek szignifikánsan magasabb energia ($t_{(224)}=2,001$; $p<.05$), barátságosság ($t_{(224)}=2,204$; $p<.05$) és nyitottság ($t_{(224)}=3,521$; $p<.01$) értékeket mutattak a Big Five dimenziók mentén történő összehasonlításban, mint nem önkéntes társaik. Ezzel szemben a lelkiismeretesség és az érzelmi stabilitás tekintetében nem találtunk szignifikáns különbségeket a két csoport között. Ugyancsak nem volt kimutatható szignifikáns különbség az önkéntesek és a nem önkéntesek élettél való elégedettségében ($t_{(224)}=,166$; $p=.868$). A BFQ aldimenziók mentén szignifikáns különbséget láthatunk az önkéntesek és a nem önkéntesek között a dinamizmus ($t_{(224)}=2,233$; $p<.05$), az udvariasság ($t_{(224)}=2,482$; $p<.05$) és a két nyitottság aldimenzió, a kultúrára való nyitottság ($t_{(224)}=2,53$; $p<.05$) és a tapasztalatokra való nyitottság ($t_{(224)}=3,277$; $p<.001$) között az önkéntesek javára, míg a többi aldimenzióban nem volt kimutatható szignifikáns különbség.

A legfőbb szociodemográfiai tényezők (életkor, nem, iskolai végzettség), a Big Five faktorok és az önkéntes státusz (végez-e jelenleg önkéntes tevékenységet, ha igen, mennyit és

mióta) étellel való elégedettséggel való kapcsolatának vizsgálatára stepwise hierarchikus regresszióanalízist végeztünk. Ennek első lépcsőfokaként a szociodemográfiai változókat (életkor, nem és iskolai végzettség), másodikként az önkéntes státuszt (igen-nem), az önkéntesség időtartamát és mennyiségét, végül pedig a Big Five dimenziókat integráltuk a modellbe (energia, barátságosság, lelkiismeretesség, érzelmi stabilitás, nyitottság). Így két modell emelkedett ki. Az első modellben pusztán az iskolai végzettségnek ($\beta=,235$, $p<.001$) volt szignifikáns pozitív prediktív ereje az étellel való elégedettségre, annak összvarianciájából 5,5%-át magyarázva. A 2. modellben az iskolai végzettség ($\beta=,218$, $p<.001$) és az érzelmi stabilitás egyaránt szignifikáns pozitív ($\beta=,315$, $p<.05$) hatást gyakorolt, a két tényező együttesen az étellel való elégedettség 15,4% -át magyarázta.

5.3. A véradás motivációs hátterének vizsgálata felsőoktatásban tanuló hallgatók mintáján

Mind a véradók, mind a nem véradók közel 2/3-a rendelkezik véradó baráttal, hallgatótárssal, 1/3-uk véradó barátokkal, családtagokkal, míg a véradó oktatók, és szomszédok aránya alacsonyabb. Mindkét csoportban kevesebb, mint 10%-ra tehető azok aránya, akik egyáltalán nem ismernek véradókat. A véradásra irányuló döntést leginkább a szülők és barátok, valamint az aktív véradó ismerősök befolyásolták pozitívan, emellett kisebb mértékben az oktatók, hallgatótársak, az egészségügyi személyzet, valamint a vérkészítményre szoruló személyek szerepe is kiemelhető. A véradással kapcsolatos tudnivalókat egy kivétellel (a vérátömlesztés csak donoroktól nyerhető) a véradók szignifikánsan jobban ismerték.

A véradással kapcsolatos információkkal leggyakrabban az interneten (véradással kapcsolatos honlapok, közösségi oldalak eseményei) találkoznak, azonban a plakátok, prospektusok hatása napjainkban is jelentős (pl. faliújság), valamint az ismerősök által is gyakran találkoznak a témával (mindegyik platformon átlagosan havonta). A televízió, rádió, valamint a tanulmányi rendszereken viszont ritkábban, mint havonta találkoznak ilyen információkkal. A véradóknál kiemelhető az sms üzenetek szerepe, emellett az internetes platformokon is gyakrabban futnak bele ilyen hirdetésekbe. Azzal kapcsolatos véleményükre is rákérdeztünk, milyen hatékonyan érik el őket a különböző kommunikációs csatornák. Az internetet nevezték meg a leghatékonyabbnak, de az aktív véradók, illetve korábban már vérkészítményre szoruló ismerősök meggyőző erejét is jelentős tényezőként említették. Míg az internet, valamint a vérellátóban dolgozó személyek által tartott előadások a véradók szerint hatékonyabbak, ugyanakkor a tanulmányi rendszer a nem véradók szerint bizonyul

hatékonyabbnak a megszólításban. A véradó kampányok megtervezése szempontjából érdemes tisztában lenni azzal, milyen típusú kommunikációs üzeneteket látnak hatékonyan a kitöltőink a hallgatótársaik megszólítása szempontjából. Egy gondolkodásra készítő szlogen, egy ismert személy megnyerése egy arculati kampányhoz, személyes példamutatással élő ismert személy, hallgatótárs vagy oktató, valamint az erős és felkavaró képek használata mind a véradóknál, mind a nem véradóknál magas értékelést kapott.

A véradásra irányuló motivációk esetében főkomponens-elemzéssel egy 4 komponenset tartalmazó, 22 itemből álló itemstruktúra jött létre. A legmeghatározóbb motívum az Altruizmus és perspektívaváltás, majd a Szokás és identitás komponens lett. Az Én-növekedés, mint főként egoisztikus motívum és a Szociális referencia kevésbé meghatározónak bizonyult. A véradás elkerülésének hátterében a félelmi reakciók a legmeghatározóbbak, de valamilyen fiziológiai paraméter (pl, hemoglobinszint) miatti elkerülés, és a kizárástól való félelem is meghatározó tényezők.

5.4. Az adományozással és megosztással kapcsolatos attitűdök vizsgálata: számít-e a véradó múlt?

A hazánkban tanuló felsőoktatási hallgatók mind a négy keretben az átlag felett adományoztak másoknak, amiből erős altruista motivációs háttérre következtethetünk. A teljes mintán végzett hipotézisek vizsgálata rámutatott, hogy a személyek többsége a véradást intrinzik motivált viselkedésnek tekinti, hiszen a véradásért kapott pénzből szignifikánsan többet adományoznak másoknak, mint más feltételekből. A véradás ugyanakkor inkább a nem tiszta altruizmus fogalmi keretében írható le, vagyis mind saját érdek (ego-orientált háttér), mind a recipiens érdeke (altruista háttér) fontossággal bír: tisztán altruista háttér esetén ugyanis a véradás keretben mindent másoknak kellett volna adniuk (ezzel ellentétben a teljes összeg kicsivel több mint 60%-át adományozták másoknak, és a teljes minta 22%-át azonosítottuk tisztán intrinzik, 11%-át tisztán extrinzik motivált személyként). Azt is láthatjuk, hogy minden keretben többet adományoznak a véradók (és több karitatív aktivitást is mutattak), ami természetesen országonként némi eltérést mutat. Emellett igazolódott az a hipotézisünk, miszerint a fizetésként megélt keretben az emberek kevesebbet adományoznak, igaz, az a feltételezés, miszerint ehhez hasonló eredményeket kapunk a „véradásért kupon” keretben is, nem igazolódott. A teljes mintán azt láthatjuk, hogy míg a morális felháborodás szignifikáns különbséget mutat a véradók és a nem véradók között, a vonakodó altruizmus és az együttérző harag tekintetében nem találtunk szignifikáns különbséget, tehát úgy tűnik, mások „potyázása” nem vált ki sokkal erősebb segítő hajlandóságot a véradóknál, mint a nem

véradóknál, ugyanakkor a másokkal való igazságtalan bánásmód erősebb felháborodást vált ki belőlük. A véradók egyéb kontextusokban megjelenő segítő aktivitásával kapcsolatban változatos eredményekre bukkantunk. Egyes országokban láthatunk jeleket a „szent bűnelkövetés” elméletének (Ferguson, 2015; Sachdeva, Iliev és Medin, 2009) érvényességére vonatkozóan, miszerint a véradók kevésbé aktívak a véradás kontextusán kívül eső segítségnyújtó aktivitásokban.

6. Következtetések

Disszertációnk kitért az önkéntessé válás folyamatára serdülőkorban, a hosszú távú önkéntessé válás determinánsaira, majd az önkéntes személyiségprofil felvázolására tettünk kísérletet. Azt is láthatjuk, hogy a véradók és a nem véradók különböző, a véradást potenciálisan meghatározó változók mentén történő, hagyományos, önbevalláson alapuló összehasonlító vizsgálatai mellett az altruizmus viselkedéses közgazdaságtani mérési módszereivel (pl. karitatív diktátorjáték, ultimátumjáték stb.) is hatékonyan operálhatunk, hiszen ezek alapján közel valós elosztási magatartásra következtethetünk (Ferguson és Lawrence, 2018). Vizsgálatunk alátámasztja, hogy az adományozásra irányuló döntések kulturális összehasonlító keretben történő vizsgálata is indokolt lehet, mivel eltérő kultúrák eltérő normákat támaszthatnak annak tagjai számára, melyek eltérő proszociális tendenciákkal járhatnak együtt, amire természetesen az egyéni változók továbbra is erős hatást gyakorolnak.

7. Kitekintés

A szakirodalmi áttekintésben számos olyan tényező került ismertetése, melyet ez ideig nem vizsgáltunk hazai mintán, azonban a jövőben feltétlenül vizsgálatra érdemesnek gondolunk. Az önkéntesség szociálpszichológiai aspektusai közül ide tartozik a *tervezett cselekvés elmélete* (ld. Ajzen és Fishbein, 2005) és az *önkéntes szerepidentitás* (ld. Finkelstein, Penner és Brannick, 2005; Grube és Piliavin, 2000) hosszú távú önkéntessé válásban betöltött szerepének vizsgálata. A véradók megtartásával kapcsolatban kiemelten fontos a *véradó identitás és énhatékonyság* (ld. France, Kowalsky, France és mtsai, 2014) valamint az *öndeterminációs elmélet* (ld. France, France, Carlson és mtsai, 2017) alkalmazása. A nem véradók bevonása kapcsán átfogó kutatást tervezünk a *félelmek, szorongás* (ld. France, France, Carlson és mtsai, 2014; France, France, Himawan és mtsai, 2013) korrelátumai, valamint az *első véradók tapasztalatai* kapcsán (ld. Jansen és mtsai, 2019; Schreiber és mtsai, 2005), például az első véradáson megélt tapasztalatok hatása a véradással kapcsolatos attitűdökre és a jövőbeli véradási szándéokra. Utóbbi vizsgálatát interjú

módszerrel tervezzük, mely a mélyebb motivációs-és élményháttér megismerését is lehetővé teszi. A nemzetközi szakirodalomban egyre több olyan empirikus kutatás is napvilágot lát, mely különböző módszerek (véradás előtti folyadékpótlás, ágyak megdöntése, előzetes koffeinbevétel, alkalmazott izomrelaxáció, szorongáscsökkentés, véradás utáni interjú) alkalmazásával igyekszik hatékonyan csökkenteni a véradást megelőző és követő aggodalmakat, panaszokat (ld. France, France, Himawan és mtsai, 2013; France, France, Carlson és mtsai, 2015; France, France, Wissel és mtsai, 2013). Utóbbi prevenciók lehetőségei hazai mintán történő vizsgálata mellett informatív lenne az enyhe ösztönzők alkalmazásának longitudinális hatásvizsgálata (lásd pl. Sanchez, Ameti, Schreiber és mtsai, 2001) is.

Felhasznált irodalom

- Ajzen, I., & Fishbein, M. (2005). "The Influence of Attitudes on Behavior," in: Albarracín, D., Johnson, B. T. & Zanna, M. P. (eds.): *The Handbook of Attitudes*. Mahwah, NJ: Erlbaum, pp. 173-221.
- Bartal, A. M. (2010). Mit mutat a kaleidoszkóp? Az Önkéntes Motivációs Leltár (Volunteer Motivation Inventory) adaptálása, fejlesztése és kipróbálása a magyar önkéntesek körében. *Civil Szemle*, 7(1), 5-35.
- Bartal, A. M., & Kmetty, Z. (2011). A Magyar önkéntesek motivációi–A Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív sztenderdizálásának eredményei. *Civil Szemle*, 4, 7-30.
- Bekkers, R., Konrath, S. H., & Smith, D. H. (2016). Physiological Correlates of Volunteering. In: *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations* (pp. 541-579). Palgrave Macmillan, London.
- Brownell, C. A., Svetlova, M., Anderson, R., Nichols, S. R., & Drummond, J. (2013). Socialization of early prosocial behavior: Parents' talk about emotions is associated with sharing and helping in toddlers. *Infancy*, 18(1), 91-119.
- Czibere Ibolya, Rácz Andrea (é.n.) A civilitás, az önkormányzatiság és a projektek hatásai a nonprofit szektor szociálpolitikai szerepvállalásaira. URL: http://szemle.unideb.hu/wordpress/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/615_2015-08-02.PDF
- Czike K. és F. Tóth A. (szerk.), (2007). A magyarországi önkéntesség fejlesztési stratégiája 2007–2017. Önkéntes Központ Alapítvány. Letöltve: 2018.08.20-án. http://www.onkentess.hu/sites/default/files/attachment/3/20070406140519_1.pdf
- Czike, K., & Kuti, É. (2006). Önkéntesség, jótékonyág, társadalmi integráció. (*Volunteering, charity, social integration*). Budapest: Nonprofit Kutatócsoport, Önkéntes Központ Alapítvány.
- Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., Schroeder, D. A., & Penner, L. A. (2006). The social psychology of helping behavior. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Eisenberg, N., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., Shepard, A. C., Carlo, G. (1999). Consistency and development of Prosocial Dispositions: A Longitudinal Study. *Child Development*, 70(6), 1360-1372.
- Fényes, H. (2014). Önkéntesség és új típusú önkéntesség a debreceni egyetemisták körében. In: Fényes Hajnalka–Szabó Ildikó (Szerk.): Campus-lét a Debreceni Egyetemen. Ifjúságszociológiai tanulmányok. *Campus Life at the University of Debrecen. Youth-sociological Studies] Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó*, 85-108.
- Ferguson, E., & Lawrence, C. (2018). It is only fair: blood donors are more sensitive to violations of fairness norms than nondonors—converging psychometric and ultimatum game evidence. *Vox Sanguinis*, 113(3), 242-250.
- Finkelstein, M., Penner, A., & Brannick, M. (2005). Motive, role identity and prosocial personality as predictors of volunteer activity. *Social Behavior and Personality*, 33(4), 403–418.
- France, C. R., France, J. L., Carlson, B. W., Frye, V., Duffy, L., Kessler, D. A., ... & Shaz, B. H. (2017). Applying self-determination theory to the blood donation context: the blood donor competence, autonomy, and relatedness enhancement (Blood Donor CARE) trial. *Contemporary Clinical Trials*, 53, 44-51.
- France, C. R., France, J. L., Carlson, B. W., Himawan, L. K., Stephens, K. Y., Frame-Brown, T. A., ... & Menitove, J. E. (2014). Fear of blood draws, vasovagal reactions, and retention among high school donors. *Transfusion*, 54(3pt2), 918-924.
- France, J. L., France, C. R., Carlson, B. W., Kessler, D. A., Rebosa, M., Shaz, B. H., ... & Carey, P. M. (2015). Motivating first-time, group O blood donors to return: Rationale and design of a randomized controlled trial of a post-donation telephone interview. *Contemporary Clinical Trials*, 44, 64-69.
- France, C. R., France, J. L., Himawan, L. K., Stephens, K. Y., Frame-Brown, T. A., Venable, G. A., & Menitove, J. E. (2013). How afraid are you of having blood drawn from your arm? A simple fear question predicts vasovagal reactions without causing them among high school donors. *Transfusion*, 53(2), 315-321.
- France, C. R., France, J. L., Wissel, M. E., Ditto, B., Dickert, T., & Himawan, L. K. (2013). Donor anxiety, needle pain, and syncopal reactions combine to determine retention: a path analysis of two-year donor return data. *Transfusion*, 53(9), 1992-2000.
- France, C. R., Kowalsky, J. M., France, J. L., Himawan, L. K., Kessler, D. A., & Shaz, B. H. (2014). The blood donor identity survey: a multidimensional measure of blood donor motivations. *Transfusion*, 54(8), 2098-2105.
- Grube, J., & Piliavin, J. A. (2000). Role identity, organizational experiences, and volunteer experiences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1108–1120.
- Hustinx, L., Haski-Leventhal, D., & Handy, F. (2008). One of a kind? Comparing episodic and regular volunteers at the Philadelphia Ronald McDonald House. *International Journal of Volunteer Administration*, 15(3), 50-66.
- Jansen, P., Sümnig, A., Esefeld, M., Greffin, K., Kaderali, L., & Greinacher, A. (2019). Well-being and return rate of first-time whole blood donors. *Vox Sanguinis*, 114 (2), 154-161.
- Központi Statisztikai Hivatal (2016). Az önkéntes munka jellemzői. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentes.pdf>

- Penner, L. A. (2002). Dispositional and organizational influences on sustained volunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues*, 58, 447–467
- Pólya, B., & Martos, T. (2012). Miért jó önkéntes munkát vállalni? Az önkéntesség és az étellel való elégedettség kapcsolata öndetermináció-elméleti megközelítésben= Why is it good to be a volunteer? *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 13(3), 255-271.
- Sachdeva, S., Iliev, R., & Medin, D. L. (2009). Sinning saints and saintly sinners: The paradox of moral self-regulation. *Psychological Science*, 20(4), 523-528.
- Sanchez, A. M., Ameti, D. I., Schreiber, G. B., Thomson, R. A., Lo, A., Bethel, J., & Williams, A. E. (2001). Retrovirus Epidemiology Donor Study. The potential impact of incentives on future blood donation behavior. *Transfusion*, 41(2), 172-178.
- Schreiber, G. B., Sharma, U. K., Wright, D. J., Glynn, S. A., Ownby, H. E., Tu, G., Garratty, G., Piliavin, J., Zuck, T. & Gilcher, R. (2005). First year donation patterns predict long-term commitment for first-time donors. *Vox Sanguinis*, 88(2), 114-121
- Snyder, M., & Omoto, A. M. (2008). Volunteerism: Social issues perspectives and social policy implications. *Social Issues and Policy Review*, 2(1), 1-36.
- Székely, L. (2014). Az új csendes generáció. In: Nagy, Á. és Székely L., (Szerk.): Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012 (9-28.). Budapest: ISZT Alapítvány-Kutatópont.

Nyilvántartási szám: DEENK/151/2020.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Dorner László
Neptun kód: MOQ25Z
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10031334

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (3)

1. Dorner, L.: A serdülő- és ifjúkori önkéntességgel kapcsolatos tapasztalatok empirikus vizsgálata.
Új Pedagóg. Szle. 69 (1-2), 21-43, 2019. ISSN: 1215-1807.
2. Dorner, L., Fűrme Mosoni, A., Hatvani, A.: A hospice önkéntesség lélektani vonatkozásainak szakirodalmi áttekintése.
Mentálhigiéné és Pszichoszomatika. 18 (1), 30-58, 2017. ISSN: 1419-8126.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1556/0406.18.2017.1.2>
3. Dorner, L.: Az önkéntesség pszichológiai vonatkozásainak szakirodalmi áttekintése.
Magyar Pszichológiai Szemle. 68 (2), 305-331, 2013. ISSN: 0025-0279.
DOI: <https://doi.org/10.1556/MPSzle.68.2013.2.8>

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

4. Dorner, L., Rózsa, S.: Personality profile and life satisfaction of volunteers and non-volunteers: Are there differences?
Erdélyi Pszichol. Szle. 2, 1-29, 2018. ISSN: 1454-797X.

További közlemények

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

5. Ferguson, E., Dorner, L., France, C. R., France, J. L., Masser, B., Lam, M., Marta, E., Alfieri, S., Merz, E. M., Adams, B., Huis in, ' V. E., Scerri, J.: Blood donor behaviour, motivations and the need for a systematic cross-cultural perspective: the example of moral outrage and health- and non-health-based philanthropy across seven countries. ISBT Science Series. 13 (4), 375-383, 2018. ISSN: 1751-2824.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/voxs.12471>

A DEENK a Jelölt által az IDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2020.05.27.

